

З ГІСТОРЫІ ПЕДАГАГІЧНАЙ АДУКАЦЫІ НА БЕЛАРУСІ: АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАЕ І ЭТНАКУЛЬТУРНАЕ ЯК КАМПАНЕНТ ПАДРЫХТОЎКІ НАСТАЎНІКА ДА ТВОРЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

(1918 - 1941 гг.)

Сістэма педагагічнай адукацыі, якая ўступіла ў перыяд чарговага рэфармавання, шукае накірункі свайго развіцця. Таму погляд на канструяванне даследуемай сістэмы з пазіцыі гістарычнага дэтэрмінізму дазваляе больш яскрава ацаніць неабходнае і заснавальнае ад другараднага і неўплывовага ў ёй. Метадалогія, якая грунтуецца на прынцыпах гістарычнага дэтэрмінізму і сусветнасці (З.І.Раўкін), павялічвае сацыяльную, культуралагічную і прагнастычную значнасць перыядаў карэнных рэформ сістэмы адукацыі.

Перыяд з 1918 па 1941 гг. з'яўляецца менавіта такім у культурным жыцці Беларусі. Спецыфічная сітуацыя, якая склалася ў айчынай сістэме адукацыі, у многім мадэліравала сусветныя тэндэнцыі і працэсы. У прыватнасці, ішлі пошукі адказаў на пытанні: на якіх каштоўнасцях будзе фарміравацца чалавек XX стагоддзя; якія сродкі будуць забяспечваць развіццё асобы; што з'яўляецца мэтай педагагічнай дзейнасці; якое месца ў ёй займаюць рэпрадуктыўныя і творчыя элементы; якую ролю ў сістэме адукацыі мае асоба настаўніка; у чым сутнасць этнакультурных працэсаў і што забяспечвае эканамічную, этнакультурную і адміністрацыйна-палітычную зладжанасць дзяржавы; як суадносяцца агульначалавечы і этнакультурны кампаненты ў адукацыі настаўнікаў.

Дзяржаўная ўлада, навуковае грамадства ясна ўсведамлялі: сапраўдная дэмакратыя, свабода асобы, самазахаванне грамадства, яго сацыяльна-эканамічная стабільнасць, нацыянальна-культурнае развіццё немагчымы, калі народ не валодае дастатковай паўнатай ведаў. Гарантам магчымасці новай школы, зацвярджэння самабытнасці нацыянальнай культуры ўяўляўся настаўнік вышэйшай адукацыі, здольны да актыўнай сацыяльнай творчасці.

Найбольшае значэнне для тэарэтычнай і метадалагічнай рэфлексіі мае перыяд з 1918 па 1931 год. У гэты час у Беларусі складаецца дэмакратычная сістэма падрыхтоўкі настаўнікаў для розных тыпаў навучальных устаноў з улікам іх папярэдняй адукацыі і таго сацыяльна-эканамічнага і этнакультурнага асяроддзя, у якім яны будуць працаваць. Пошукі аптымальнай структурна-арганізацыйнай сістэмы педагагічнай адукацыі ў Беларусі прывялі да выбару еўрапейскай універсітэцкай мадэлі папрыхтоўкі настаўнікаў розных спецыяльнасцей.

Дэмакратызм сістэмы педагагічнай адукацыі праяўляўся і ў плюралізме канцэптуальных падыходаў да структуравання вучэбна-выхаўваўчага працэсу. ВДУ валодалі навукова-метадычнай аўтаноміяй і маглі свабодна выбіраць да рэалізацыі любую мадэль творчай асобы настаўніка з іх мноства: мастацка-творчую, антрапацэнтрысцкую, марксісцкую сацыяльна-творчую, філасофска-антрапалагічную, веда-цэнтрысцкую, палітэхнічную.

Вызначальнае месца ў распрацоўцы сістэмы педагагічнай адукацыі ў разглядаемы перыяд займаў педагагічны факультэт БДУ. У сваёй дзейнасці па фарміраванню творчых здольнасцей будучых настаўнікаў ён імкнуўся творча спалучыць лепшыя дасягненні зарубежнай і айчынай навукі і практыкі, захаваць традыцыі беларускага асветніцтва ХУІІІ-ХІХ стст. Таму, невыпадкова, БДУ прытрымліваўся антрапа-педагагічнай мадэлі падрыхтоўкі настаўнікаў да шырокай сацыяльнай і прафесійнай творчасці.

У праекце рэформы БДУ 1924 г. вялікае значэнне надавалася вывучэнню антрапалагічных асноў асобы. Агульныя прынцыпы педагагічнай адукацыі былі наступнымі: першы курс – псіхалагічны; другі педалагічны; трэці – педагагічны. Абавязковымі дысцыплінамі для ўсіх студэнтаў педфака БДУ былі анатомія і фізіялогія, педалогія, гігіена, педагагічная эксперыментальная псіхалогія, вывучэнне метадаў выкладання, педагагічная практыка.

Антрапа-педагагічны падыход арыентаваў і на паглыбленае вывучэнне навакольнага асяроддзя дзіцяці: геаграфіі і этнаграфіі краю, быту і фальклору, гісторыі беларускага, яўрэйскага, польскага і рускага народаў, іх мовы, гісторыі дзяржавы. Метады вывучэння асобы дзіцяці, спосабаў выкладання і метады вядзення краязнаўчай працы складалі змест даследчага кампанента педагагічнай падрыхтоўкі і з'яўляліся важнай умовай фарміравання творчых здольнасцей студэнтаў БДУ.

Эквівалентнасць падрыхтоўкі настаўнікаў для нацыянальнай школы забяспечвалася агульнай філасофіяй адукацыі таго часу. Яна грунтавалася на ідэі "школы працы", прынцыпах палітэхнізму, сувязі навучання з працай, рэвалюцыйнага ператварэння свету. Таму значнае месца ў сістэме педагагічнай пад-

рыхтоўкі займалі: светапоглядны кампанент, прадстаўлены матэрыялістычнай, марксісцкай і антрапалагічнай філасофіяй; этыка-эстэтычны кампанент; працоўная педпрактыка і разнастайныя віды практык (метадычная, псіхалага-педагагічная, палітэхнічная, грамадска-педагагічная, палітыка-асветніцкая дзейнасць, грамадска-карысная праца). У адпаведнасці з еўрапейскімі мадэлямі, у прыватнасці, сістэмай Р.Штайнера настаўніка для школы маладой савецкай дзяржавы рыхтавалі як "цыклавіка", які навучае пэўнаму цыклу вучэбных дысцыплін.

Супярэчлівасць становішча студэнтаў БДУ заключалася ў тым, што пры такім шырокім раскладзе навучальных дысцыплін даследніцкая дзейнасць, ні прадмет выкладання, ні педагогіка не з'яўляліся навуковымі спецыяльнасцямі. Непаслядоўнасць рэалізацыі прынцыпу дэмакратызацыі педагагічнай адукацыі, ідэалагізацыя сістэмы падрыхтоўкі настаўніка па логіцы класавага падыходу як адзінага, рэалізацыя прынцыпа вытворчай дзейнасці прывялі да збыднення і уніфікацыі практыкі фарміравання творчых здольнасцей студэнтаў. З другой паловы 30-х гг. паглыбленая спецыялізацыя. У галіне навукі, асновы якой выпускнік будзе выкладаць, з'яўлялася, бадай, адзінай умовай развіцця творчага патэнцыялу асобы настаўніка.

Перыяд з 1918 па 1941 гг. – дынамічны, складаны і супярэчлівы этап станаўлення сістэмы педагагічнай адукацыі, арыентаванай на фарміраванне творчых здольнасцей будучых настаўнікаў.

Але і сёння не страціў сваёй актуальнасці вопыт арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу па універсітэцкаму тыпу на аснове агульначалавечых і этнакультурных каштоўнасцей. Сучасна гучаць ідэі 20-30-х гг.: ВНУ – цэнтр культуры і навукі рэгіёна; настаўнік – жыццёвы арганізатар, захавальнік і транслятар культуры; адукацыя – каштоўнасць, якая дазваляе асобе ператварыць у жыццё сваю творчую ініцыятыву; краязнаўства, родная мова – важны кампанент педагагічнага прафесіяналізму; дзяцінства – самы каштоўны этап жыцця асобы і інш.

Павышэнню эфектыўнасці вучэбна-выхаваўчага працэсу можа спрыяць творчае выкарыстанне вопыту тэхналагічнай падрыхтоўкі настаўніка. Вялікую цікавасць уяўляюць тэхналогіі павелічэння іфармацыйнай ёмістасці вучэбна-выхаваўчага працэсу, самаарганізацыі і самарэалізацыі, педагагічнага даследавання і абследавання, выкарыстання краязнаўчага матэрыялу ў дыдактычных мэтах.